

Inference v deskripčních logikách

Petr Křemen

FEL ČVUT

Co nás čeká

- 1 Základy deskripční logiky
- 2 Jazyk \mathcal{ALC}
 - Syntax a sémantika
- 3 Cyklické a acyklické TBOXy

Inference v deskripčních logikách

Inferenční problémy pro TBOX

Představili jsme si syntax a sémantiku jazyka \mathcal{ALC} . Nyní se podívejme na automatické odvozování. Máme ontologii $\mathcal{K} = (\mathcal{T}, \mathcal{A})$. Pro TBOX \mathcal{T} a koncepty C a D nás zajímá, zda

(ne)splnitelnost koncept C je *nesplnitelný*, tedy $\mathcal{T} \models C \sqsubseteq \perp$?

subsumpce koncept C je *obecnější* než D , tedy $\mathcal{T} \models D \sqsubseteq C$?

ekvivalence dva koncepty C a D jsou *ekvivalentní*, tedy $\mathcal{T} \models C \equiv D$?

disjunktnost dva koncepty C a D jsou *disjunktní*, tedy $\mathcal{T} \models C \sqcap D \sqsubseteq \perp$?

Všechny tyto úlohy lze redukovat na kontrolu splnitelnosti jednoho konceptu.

Redukce na nesplnitelnost – příklad

Příklad

Tyto redukce jsou jednoduché, ukažme si, jakým způsobem převést např. subsumpci na nesplnitelnost:

$$\begin{array}{ll}
 (\mathcal{T} \models C \sqsubseteq D) & \text{iff} \\
 (\forall \mathcal{I})(\mathcal{I} \models \mathcal{T} \text{ implikuje } \mathcal{I} \models C \sqsubseteq D) & \text{iff} \\
 (\forall \mathcal{I})(\mathcal{I} \models \mathcal{T} \text{ implikuje } C^{\mathcal{I}} \subseteq D^{\mathcal{I}}) & \text{iff} \\
 (\forall \mathcal{I})(\mathcal{I} \models \mathcal{T} \text{ implikuje } C^{\mathcal{I}} \cap (\Delta^{\mathcal{I}} \setminus D^{\mathcal{I}}) \subseteq \emptyset) & \text{iff} \\
 (\forall \mathcal{I})(\mathcal{I} \models \mathcal{T} \text{ implikuje } \mathcal{I} \models C \sqcap \neg D \sqsubseteq \perp) & \text{iff} \\
 (\mathcal{T} \models C \sqcap \neg D \sqsubseteq \perp) &
 \end{array}$$

Redukce ostatních inferenčních úloh na nesplnitelnost je analogická – vyzkoušejte si.

Inferenční problémy pro ABOX

... pro ABOX \mathcal{A} , axiom α , koncept C , roli R a individuály a, a_0 nás zajímá

consistency checking zda je ABOX \mathcal{A} konzistentní vzhledem k \mathcal{T} , tedy pokud \mathcal{K} je konzistentní.

instance checking zda platí $\mathcal{T} \cup \mathcal{A} \models C(a)$?

role checking zda platí $\mathcal{T} \cup \mathcal{A} \models R(a, a_0)$?

instance retrieval nalezení množiny všech individuálů a_1 , pro které $\mathcal{T} \cup \mathcal{A} \models C(a_1)$.

realization nalezení nejspecifičtějšího konceptu C z předem dané množiny konceptů takového, že $\mathcal{T} \cup \mathcal{A} \models C(a)$.

Všechny tyto inferenční problémy, stejně tak jako ověření nesplnitelnosti konceptu lze redukovat na ověření konzistence \mathcal{A} vzhledem k \mathcal{T} . Za jakých podmínek a jak ?

Inferenční algoritmy

Inferenční algoritmy

Algoritmy strukturálního porovnávání jsou polynomiální, ale úplné pouze pro některé jednoduché DL bez úplné negace, např. \mathcal{ALN} , viz. [BCM⁺03].

Tablové algoritmy jsou SoA algoritmy pro komplexní DL – korektní, úplné, pracující v konečném čase, viz. [HS03], [HS01], [BCM⁺03].

jiné ... – např. algoritmy založené na rezoluci [Hab06], převodu na konečné automaty [BCM⁺03], apod.

My si dále podrobněji představíme právě tablové algoritmy.

Tablové algoritmy

- Tablové algoritmy (TA) slouží k ověřování konzistence ABOXu vzhledem k TBOXu. Nejedná se o žádnou novinku v deskripčních logikách – TA byly známy již pro FOL.
- Hlavní myšlenka je jednoduchá: **“Máme-li ověřit konzistenci daného ABOXu \mathcal{A} vzhledem k TBOXu \mathcal{T} , pokusme se sestrojít model $\mathcal{T} \cup \mathcal{A}$. Pokud se nám to podaří, víme, že \mathcal{A} je konzistentní vzhledem k \mathcal{T} ”**
- Na každý tablový algoritmus lze vlastně nahlížet jako na *produkční systém* :
 - Stav TA (báze dat) je tvořen množinou grafů zúplnění,
 - *inferenční pravidla* (produkční pravidla) implementují sémantiku jednotlivých konstruktů daného jazyka, např. \exists, \sqcap , apod., a slouží k populaci grafů zúplnění podle
 - zvolené *strategie* pro aplikaci pravidel

Kontrolní otázka: Co je to RETE algoritmus ?

Grafy zúplnění (completion graphs)

Graf zúplnění je ohodnocený orientovaný graf $G = (V_G, E_G, L_G)$, kde každý uzel $x \in V_G$ je ohodnocen množinou $L_G(x)$ konceptů a každá hrana $\langle x, y \rangle \in E_G$ je ohodnocena množinou hran $L_G(\langle x, y \rangle)$ ⁵

Přímý spor se vyskytuje v grafu zúplnění $G = (V_G, E_G, L_G)$, pokud $\{A, \neg A\} \subseteq L_G(x)$, nebo $\perp \in L_G(x)$, pro nějaký atomický koncept A a uzel $x \in V_G$

Úplný graf zúplnění je takový graf zúplnění $G = (V_G, E_G, L_G)$, na který nelze aplikovat žádné pravidlo z množiny pravidel daného tablového algoritmu.

Definujeme též $\mathcal{I} \models G$ iff $\mathcal{I} \models \mathcal{A}_G$, kde \mathcal{A}_G je ABOX vytvořený z G , který obsahuje

- $C(a)$ pro každý vrchol $a \in V_G$ a každý $C \in L_G(a)$ a
- $R(a, b)$ pro každou hranu $\langle a, b \rangle \in E_G$ a každou $R \in L_G(a, b)$ a

Pozor na záměnu. Co je to úplný graf v teorii grafů ?

Tablový algoritmus pro \mathcal{ALC} bez TBOXu

máme $\mathcal{K} = (\mathcal{T}, \mathcal{A})$. Uvažujme zatím pro jednoduchost, že $\mathcal{T} = \emptyset$.

- 0 (Předzpracování) Transformuj všechny koncepty, které se vyskytují v \mathcal{K} do tzv. “negační normální formy” (NNF). Jedná se o aplikaci ekvivalentních úprav známých z výrokové a predikátové logiky, po jejichž aplikaci se negace \neg vyskytuje pouze před atomickými koncepty. Např. $\neg(A \sqcap B)$ se vyjádří pomocí de Morganových pravidel jako $\neg A \sqcup \neg B$.
- 1 (Inicializace) Počáteční stav algoritmu je $S_0 = \{G_0\}$, kde $G_0 = (V_{G_0}, E_{G_0}, L_{G_0})$ je obrazem \mathcal{A} :
 - pro každý $C(a)$ je $a \in V_{G_0}$ a $C \in L_{G_0}(a)$
 - pro každý $R(a, b)$ je $\langle a, b \rangle \in E_{G_0}$ a $R \in L_{G_0}(a, b)$
 - množiny $V_{G_0}, E_{G_0}, L_{G_0}$ jsou nejmenší s těmito vlastnostmi.

Tablový algoritmus pro \mathcal{ALC} bez TBOXu (2)

...

- 2 (Test konzistence) Aktuální stav tablového algoritmu označme S . Pokud každý $G \in S$ obsahuje přímý spor, potom algoritmus končí s výsledkem “NEKONZISTENTNÍ”
- 3 (Test modelu) Vybereme jeden $G \in S$, který neobsahuje přímý spor. Je-li G úplný vzhledem k pravidlům uvedeným dále, potom algoritmus končí s výsledkem “KONZISTENTNÍ”
- 4 (Aplikace pravidla) Nalezneme pravidlo, které je na G aplikovatelné - aplikací tohoto pravidla získáme ze stavu S nový stav S' a algoritmus pokračuje bodem 2.

TA pro \mathcal{ALC} bez TBOXu – odvozovací pravidla \rightarrow_{\cap} pravidloif $(C_1 \cap C_2) \in L_G(a)$ a $\{C_1, C_2\} \not\subseteq L_G(a)$ pro nějaké $a \in V_G$.then $S' = S \cup \{G'\} \setminus \{G\}$, kde $G' = (V_G, E_G, L_{G'})$, a $L_{G'}(a) = L_G(a) \cup \{C_1, C_2\}$ a jinak se shoduje s L_G . \rightarrow_{\sqcup} pravidloif $(C_1 \sqcup C_2) \in L_G(a)$ a $\{C_1, C_2\} \cap L_G(a) = \emptyset$ pro nějaké $a \in V_G$.then $S' = S \cup \{G_1, G_2\} \setminus \{G\}$, kde $G_{(1|2)} = (V_G, E_G, L_{G_{(1|2)}})$, a $L_{G_{(1|2)}}(a) = L_G(a) \cup \{C_{(1|2)}\}$ a jinak se shoduje s L_G . \rightarrow_{\exists} pravidloif $(\exists R \cdot C) \in L_G(a)$ a neexistuje $b \in V_G$ takové, že $R \in L_G(a, b)$ a současně $C \in L_G(b)$.then $S' = S \cup \{G'\} \setminus \{G\}$, kde $G' = (V_G \cup \{b\}, E_G \cup \{\langle a, b \rangle\}, L_{G'})$, a $L_{G'}(b) = \{C\}$, $L_{G'}(a, b) = \{R\}$ a jinak se shoduje s L_G . \rightarrow_{\forall} pravidloif $(\forall R \cdot C) \in L_G(a)$ a existuje $b \in V_G$ takové, že $R \in L_G(a, b)$ a současně $C \notin L_G(b)$.then $S' = S \cup \{G'\} \setminus \{G\}$, kde $G' = (V_G, E_G, L_{G'})$, a $L_{G'}(b) = L_G(b) \cup \{D\}$ a jinak se shoduje s L_G .

Je představený TA konečný ?

Konečnost je snadným důsledkem následujících faktů :

- \mathcal{K} je konečná
- stav tablového algoritmu můžeme v každém kroku obohatit o nejvýše jeden graf zúplnění a to pouze po aplikaci \rightarrow_{\sqcup} pravidla. Počet disjunkcí v \mathcal{K} je konečný, tedy i toto pravidlo může být aplikováno pouze konečněkrát.
- pro každý graf zúplnění $G = (V_G, E_G, L_G)$ platí, že počet vrcholů v V_G je nejvýše rovna počtu individuálů v \mathcal{A} plus počet existenciálních kvantifikátorů v \mathcal{A} .
- po aplikaci libovolného z pravidel $\rightarrow_{\sqcap}, \rightarrow_{\exists}, \rightarrow_{\forall}$ se buď v G vytvoří nová hrana, nový vrchol, nebo se přidá ohodnocení k existujícímu vrcholu či hraně. Všechny tyto operace jsou konečné.

Je představený TA korektní ?

- Korektnost ověříme rovněž snadno. Vezmeme-li libovolnou $\mathcal{I} \models \mathcal{A}_{G_i}$, potom musí $\mathcal{I} \models \mathcal{A}_{G_{i+1}}$. Musíme ukázat, že aplikací každého z pravidel zachováme splnitelnost. Jako příklad vezměme $\rightarrow\exists$ pravidlo:
 - Před aplikací pravidla $\rightarrow\exists$ platilo pro $a \in V_{G_i}$, že $(\exists R \cdot C) \in L_{G_i}(a)$.
 - Tedy $a^{\mathcal{I}} \in (\exists R \cdot C)^{\mathcal{I}}$.
 - Tedy v $\Delta^{\mathcal{I}}$ musí existovat nějaký i , pro který $\langle a^{\mathcal{I}}, i \rangle \in R^{\mathcal{I}}$ a současně $i \in C^{\mathcal{I}}$.
 - Aplikací pravidla $\rightarrow\exists$ jsme vytvořili v G_{i+1} nový vrchol b a upravili ohodnocení hrany $\langle a, b \rangle$ a vrcholu b .
 - Stačí tedy, položíme-li $i = b^{\mathcal{I}}$ a vidíme, že po aplikaci pravidla jsme pouze “zhmotnili” doménový element, který jinak v interpretaci musí být vždy přítomen na základě sémantiky konstruktů \exists . Pravidlo je tedy korektní.
- Pro ostatní pravidla bychom korektnost ukázali stejným způsobem.

Je představený TA úplný ?

- Pro dokázání úplnosti musíme zkonstruovat model pro každý úplný graf zúplnění G , který neobsahuje přímý spor. Kanonický model \mathcal{I} můžeme zkonstruovat takto:
 - Doménu $\Delta^{\mathcal{I}}$ budou tvořit všechny vrcholy grafu G .
 - Pro každý atomický koncept A definujeme $A^{\mathcal{I}} = \{a \mid A \in L_G(a)\}$
 - Pro každou atomickou roli R definujeme $R^{\mathcal{I}} = \{\langle a, b \rangle \mid R \in L_G(a, b)\}$
- Je zřejmé, že \mathcal{I} je modelem \mathcal{A}_G . Indukcí “dozadu” podle aplikovaných pravidel lze ukázat, že musí být též modelem každého předchozího kroku a ve výsledku tedy i \mathcal{A} .

Několik poznámek k TA

- Proč jsme vlastně používali pojem graf zúplnění ? Nestačí nám držet si stav tablového algoritmu v ABOXu ?
 - Pro námi představený algoritmus bychom si ABOXy opravdu vystačili !
My jsme zavedli grafy zúplnění jednak proto, že grafová reprezentace je názornější, především však proto, že v případě TA pro \mathcal{ALC} a složitější logiky nám již ABOX pro reprezentaci stavu reasoneru bohužel nestačí.
- Jak je to s komplexitou představeného algoritmu ?
 - Spokojíme se s konstatováním (bez důkazu), že se jedná o problém ve třídě P-SPACE.

Příklad běhu TA

Example

Ověřme konzistenci ontologie $\mathcal{K}_2 = (\emptyset, \mathcal{A}_2)$, kde $\mathcal{A}_2 = \{(\exists maDite \cdot Muz \sqcap \exists maDite \cdot Prarodic \sqcap \neg \exists maDite \cdot (Muz \sqcap Prarodic))(JAN)\}$.

- Převědeme zmíněný koncept do NNF:
 $\exists maDite \cdot Muz \sqcap \exists maDite \cdot Prarodic \sqcap \forall maDite \cdot (\neg Muz \sqcup \neg Prarodic)$
- Počáteční stav G_0 tablového algoritmu je tedy

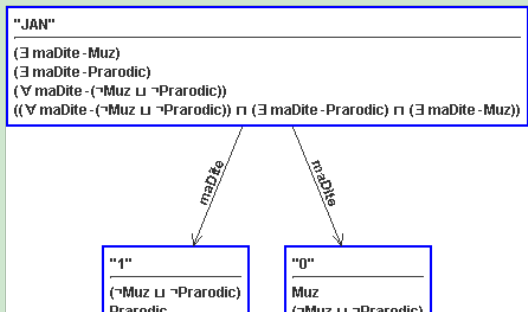
"JAN"
$((\forall maDite \cdot (\neg Muz \sqcup \neg Prarodic)) \sqcap (\exists maDite \cdot Prarodic) \sqcap (\exists maDite \cdot Muz))$

Příklad běhu TA (2)

Example

...

- Nyní se vykonají 4 sekvence kroků 2,3,4 tablového algoritmu, které můžeme znázornit vývojem stavu během kroku 4:
- $\{G_0\} \xrightarrow{\neg\text{-pravidlo}} \{G_1\} \xrightarrow{\exists\text{-pravidlo}} \{G_2\} \xrightarrow{\exists\text{-pravidlo}} \{G_3\} \xrightarrow{\forall\text{-pravidlo}} \{G_4\}$, kde G_4 je

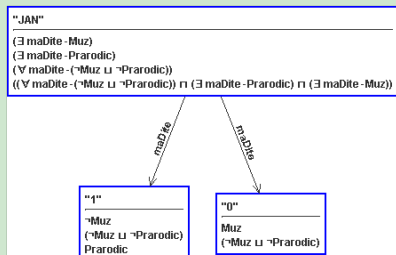
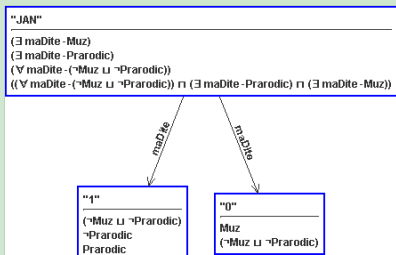

Příklad běhu TA (3)

Example

...

- Dosud jsme prováděli pouze deterministická pravidla (máme stále jediný graf zúplnění). Nyní není žádné deterministické pravidlo již aplikovatelné.
- Nyní můžeme použít \sqcup -pravidlo, a to na koncept $\neg\text{Muz} \sqcup \neg\text{Rodic}$ buď v ohodnocení vrcholu "0", nebo v ohodnocení vrcholu "1". Jeho aplikací např. na "1" získáme stav $\{G_5, G_6\}$ (G_5 vlevo, G_6 vpravo)

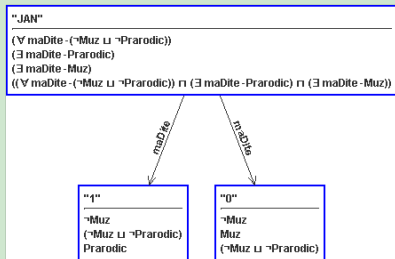
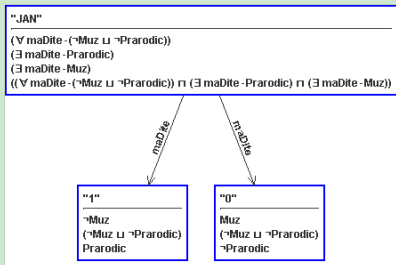

Příklad běhu TA (4)

Example

...

- Vidíme, že G_5 obsahuje přímý spor ve vrcholu "1". Zbývá tedy vyšetřit graf G_6 . Aplikací \sqcup -pravidla získáme stav $\{G_5, G_7, G_8\}$, kde G_7 (vlevo), G_8 (vpravo) vznikly z G_6 :

- G_7 je již úplný a bez přímého sporu.

Příklad běhu TA (5)

Example

... Z G_7 můžeme vytvořit kanonický model \mathcal{I}_2 . Jedná se o jediný model \mathcal{K}_2 ?

- $\Delta^{\mathcal{I}_2} = \{Jan, i_1, i_2\}$,
- $maDite^{\mathcal{I}_2} = \{\langle Jan, i_1 \rangle, \langle Jan, i_2 \rangle\}$,
- $Prarodic^{\mathcal{I}_2} = \{i_1\}$,
- $Muz^{\mathcal{I}_2} = \{i_2\}$,
- $\text{"JAN"}^{\mathcal{I}_2} = Jan$, $\text{"0"}^{\mathcal{I}_2} = i_2$, $\text{"1"}^{\mathcal{I}_2} = i_1$,

Obecné inkluze

Ukázali jsme si tablový algoritmus pro konzistenci $\mathcal{K} = (\emptyset, \mathcal{A})$. My však již umíme použít stejný algoritmus i pro některé neprázdné TBOXy. Jaké ?

- Jak se však změní situace pro obecnou $\mathcal{K} = (\mathcal{T}, \mathcal{A})$?
- Máme \mathcal{T} obsahující axiomy ve tvaru $C_i \sqsubseteq D_i$ pro $1 \leq i \leq n$. Takový TBOX lze transformovat do jediného axiomu

$$\mathbb{T} \sqsubseteq \mathbb{T}_C$$

kde \mathbb{T}_C označuje koncept $(\neg C_1 \sqcup D_1) \sqcap \dots \sqcap (\neg C_n \sqcup D_n)$

- Pro každý model \mathcal{I} ontologie \mathcal{K} musí každý element $\Delta^{\mathcal{I}}$ patřit do interpretace konceptu na pravé straně. Jak toho docílit ?

Obecné inkluze (2)

Co třeba takto ?

$\rightarrow_{\sqsubseteq}$ pravidlo

if $\top_C \notin L_G(a)$ pro nějaké $a \in V_G$.

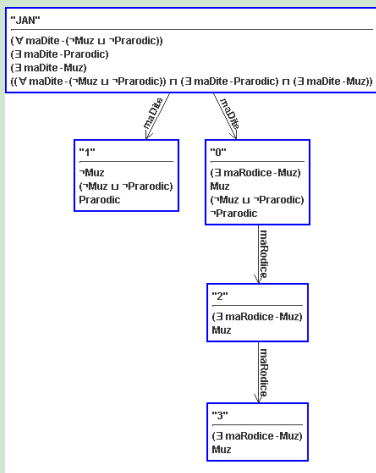
then $S' = S \cup \{G'\} \setminus \{G\}$, kde $G' = (V_G, E_G, L_{G'})$, a $L_{G'}(a) = L_G(a) \cup \{\top_C\}$ a jinak se shoduje s L_G .

Příklad

Uvažujme $\mathcal{K}_3 = (\{Muz \sqsubseteq \exists maRodice \cdot Muz\}, \mathcal{A}_2)$. Potom \top_C je $\neg Muz \sqcup \exists maRodice \cdot Muz$. Použijme nyní dříve představený tablový algoritmus a obohacený o $\rightarrow_{\sqsubseteq}$ pravidlo. Několikerou aplikací sekvence pravidel $\rightarrow_{\sqsubseteq}$, \rightarrow_{\sqcup} , \rightarrow_{\exists} na G_7 (který již není úplný vzhledem k $\rightarrow_{\sqsubseteq}$ pravidlu) z předchozího příkladu dostáváme ...

Obecné inkluze (3)

Příklad

tento algoritmus nemusí skončit 😞

Blokování v TA

- TA se snaží nalézt nekonečný model. Je tedy jej třeba přinutit, aby tento nekonečný model reprezentoval konečným grafem zúplnění.
- Mechanismu, který vynutí reprezentaci nekonečného modelu konečným grafem zúplnění, se říká *blokování*.
- Blokování zajišťuje, že odvozovací pravidla bude možné aplikovat jen dokud se nezačnou jimi prováděné změny “dostatečně pravidelně opakovat”.
- Pro \mathcal{ALC} lze ukázat, že dostačuje tzv. *podmnožinové blokování*:
 - **V grafu zúplnění G je vrchol x (nevyskytující se v ABOXu \mathcal{A}) blokován vrcholem y , vede-li orientovaná cesta od y k x a $L_G(x) \subseteq L_G(y)$.**
- Všechna inferenční pravidla je možné aplikovat pouze, není-li vrchol a v jejich definici blokován jiným vrcholem.

Blokování v TA (2)

- V předchozím příkladu tedy blokování zabezpečí, že vrchol "2" je blokován vrcholem "0" a k další expanzi již nedojde. *Jakému modelu takovýto graf zúplnění odpovídá ?*
- **Představený TA s podmnožinovým blokováním je již korektní, úplnou a konečnou rozhodovací procedurou pro jazyk \mathcal{ALC} .**

Pohrajme si . . .

- <http://krizik.felk.cvut.cz/km/dl/index.html>